

Evžen Topinka (*15. 11. 1941 – † 12. 6. 2011)

Ve věku nedožitých sedmdesáti let náhle zemřel dlouholetý předseda krajanského spolku Česká beseda ve Lvově ing. Evžen Topinka, český a ukrajinský patriot ryzího charakteru, mimořádný znalec a neúnavný propagátor česko-ukrajinských vztahů. Sotva lze spočítat, kolika českým vědcům, novinářům, podnikatelům, cestovatelům i obyčejným poutníkům a tazatelům nezištně pomohl s hledáním ukrajinských stop jejich předků či s orientací v minulých i současných realitách Haliče a Volyně. Miloval Lvov, znal snad všechna jeho zákoutí a uměl podat i střípky české minulosti města tak barvitě a sugestivně, jak by to sotva svedl jiný průvodce. Se stejnou vášnivostí a dnes už jen málokdy vídanou úctou a pokorou přistupoval i k ideálům českého vlastenectví a snažil se je přirozeně skloubit s hrdým ukrajinským patriotismem. Zůstává tu po něm sice nedokončené, ale vrstevnaté a hodnotné dílo, jež mohlo vzniknout vlastně až na sklonku jeho života, v posledních patnácti letech. O to je cennější. Neměl totiž jednoduchý život, nebyl ani školeným historikem. Skoro až do let dospělosti dokonce vůbec netušil, že je po svém otci Čech, a ještě v polovině devadesátých let měl zapsáno v pasu své příjmení v ukrajinské podobě „Topinko“.

Jeho předkové přišli na Ukrajinu obdělávat půdu dávno za cara až z Rožmitálu pod Třemšínem, z brdských vrchů poblíž Příbrami, a usídlili se ve volyňské vesnici Olšanka. Patřil k nim i Evženův dědeček František, otec Václav se narodil už na Ukrajině a oženil se s místní ukrajinskou dívkou. Evžen přišel na svět v obci Orepy v Žitomirské oblasti nedlouho poté, co do země vpadla hitlerovská vojska, 15. listopadu 1941. Rodina se štěstím přežila válku, ale hned po ní ji štěstí opustilo. Otec totiž po návratu z fronty začal pracovat jako novinář, záhy byl nařčen z ukrajinského nacionalismu a za údajnou protisovětskou činnost byl už v roce 1946 zatčen a uvězněn. Byl prý odsouzen k trestu smrti, který mu byl nakonec zmírněn na 25 let odnětí svobody, 5 let vyhnanství a 5 let ztráty občanských práv. Matka to před synem zatajila a udržovala ho v domnění, že otec padl na frontě, aby nebyl Evžen ve škole šikanován jako syn „nepřítele lidu“. Už tak se rodina musela stěhovat pokaždé, když se na to v jejich okolí přišlo. Z podobných důvodů matka tajila i jeho české kořeny. Pravdu se dověděl teprve po Stalinově smrti, kdy otcí zkrátili trest a dovolili, aby bydlel s rodinou poblíž tábora, než si zbytek trestu odpracuje. Až teprve tam, u tábora na Severním Uralu v oblasti Komi mu jeho otec pověděl, že je Čech. Začal se od něj učit česky a pokračoval v tom pak z učebnice i během vojenské služby ve Vladivostoku. Po vojně vystudoval s vyznamenáním pověstnou Lvovskou polytechniku a stal se inženýrem, specialistou na strojní zařízení potravinářských podniků. Oženil se a kvůli bytu začal pracovat v továrně, později zajišťoval strojní vybavení cukrovarů, lihovarů, pivovarů, pekáren a mlékáren. V posledních letech před odchodem do důchodu pracoval jako vedoucí inženýr v menším servisním podniku.

Teprve s pádem komunistického režimu a následným rozpadem Sovětského svazu se otevřely nové možnosti rozvoje jeho tvůrčích schopností. Stal se členem hnutí Memoriál, které ve Lvově založila spolupracovnice akademika Sacharova Inna Feduščaková, a členem výboru skupiny Pošuk (Pátrání), volně přidružené k Memoriálu. Tyto organizace se aktivně zabývají mj. též dokumentací politické perzekuce a pátráním po perzekvovaných osobách. Hned po změně režimu získaly přístup do státních i bezpečnostních archivů, v nichž začal pracovat i Evžen. Vedly jej k tomu jistě i osobní motivy, neboť do sovětských gulagů se dostal nejen jeho otec, ale i dědeček, pradědeček a mnoho dalších příbuzných. Záhy získal cenné zkušenosti z této specifické archivní práce a vložil do databáze Pošuku několik tisíc jmen perzekvovaných osob. Všiml si nejen politických vězňů, ale např. i válečných zajatců, jak o tom svědčí jeho zásluha na označení hrobů zemřelých zajatců na hřbitovech ve Lvově, Stryji, Samboru a Drohobyči. Podrobně to vylíčil v dokumentárním filmu České televize *Bílá místa na černé zemi* (1994), který se týkal i politických represí na západní Ukrajině poté, co byla v roce 1939 připojena k Sovětskému svazu. Své zkušenosti posléze zúročil v několika

studiích zaměřených na perzekuci místních Čechů a československých občanů, jež byly též výsledkem jeho napojení na některé české výzkumné projekty: *Z osudů Čechů v Rusku* (Český dialog 1996, č. 7-9), *Některá fakta o represáliích proti Čechům v bývalém Sovětském svazu* (Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století, Praha 2000), *Oběti perzekuce z řad Čechů na Ukrajině* (Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR, Praha 2003). Neponechal stranou ani tragické osudy Ukrajinců, byl spoluorganizátorem zásadní edice *Kronika UPA. Kniha padlých členů OUN a vojáků UPA ze Lvovska* (*Литоніс УПА. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини*, T. 36, Торонто–Львів 2002). Nad výsledky své práce ohledně dokumentace a rehabilitace obětí politické perzekuce se zamýšlel i v dokumentárním filmu České televize *Zatajené popravy* (2009), během jehož natáčení teprve zjistil, že dědeček jeho ženy nezemřel v gulagu, jak bylo rodině úředně sděleno, ale že byl zastřelen hned po svém zatčení v roce 1938 a leží zahrabán v masových hrobech na okraji Žitomiru.

Druhou oblastí jeho zájmu se stala historie českého osadnictví na západní Ukrajině a vývoj česko-ukrajinských styků. Už v roce 1990 byl spoluzakladatelem obnovené České besedy, nejstaršího spolku krajanů na Ukrajině. Od roku 1996 až do své smrti byl předsedou České besedy a svou funkci vykonával s tak mimořádným nasazením, že navzdory nepříliš příznivým ekonomickým a někdy i politickým podmínkám oné doby se česká spolková činnost ve Lvově úspěšně rozvíjela. Projevil se jako velmi schopný organizátor a stál v pozadí mnoha akcí, jež svým významem někdy značně přesahovaly regionální rozměr a pomáhaly zlepšovat úroveň česko-ukrajinských vztahů. Vzpomínkové akce k výročí slavných osobností obvykle doprovázela instalace pamětních desek, vědecké konference i široká publikační činnost. Z iniciativy České besedy vznikla např. pamětní deska připomínající někdejšího rektora Karlovy univerzity a ministra zdravotnictví rakouské vlády profesora Ivana Horbačevského, světově proslulého biochemika, umístěná ve vstupní hale děkanátu 1. Lékařské fakulty UK v Praze, další deska byla umístěna ve Lvově. Jedna z ulic Lvova nese jméno prezidenta Masaryka, stejně jako blízká škola, před níž byl instalován Masarykův pomník. Jiná Lvovská ulice byla pojmenována po významném českém etnografovi Františku Řehořovi, který zde často pobýval. Nelze opomenout ani pamětní kámen věnovaný Čechům – zakladatelům obce Komorovka, nebo sochu Josefa Švejka v památném Felštýnu (dnes Skelivka v Starosamborském okrese), kde Švejk padl omylem do rakouského zajetí, a další dvě Švejkovy sochy ve Lvově. Kromě vědeckých konferencí a seminářů zaměřených na osobnosti Ivana Horbačevského a T. G. Masaryka či na 140. výročí založení České besedy lze připomenout i mnohé významné kulturní akce, např. koncert věnovaný 250. výročí narození českého barokního skladatele Františka Vincence Kramáře-Krommery, kde o něm zasvěceně promluvil právě Evžen Topinka. Koncert se konal v roce 2009 ve Lvovském kostele sv. Lazara, známém svou vynikající akustikou, vystoupili na něm přední ukrajínští umělci a stal se mimořádnou kulturní událostí.

Stejně výrazný tvůrčí vklad měla i Topinkova činnost publikační a zvláště ediční. Vedl tým zpracovatelů užitečné biografické příručky *Češi v Haliči* (*Чехи в Галичині*, Львів 1998), do níž sám napsal mnoho hesel. Další životopisná témata rozpracoval ve studii *Češi ve vojenských formacích Ukrajinských Sičových střelců a Ukrajinské Haličské armády* (*Чехи у військових формуваннях Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії*, Проблеми слов'язнознавства 2002, вип. 52), nebo ve studii *Čeští vojenští hudebníci v Haliči*, kterou lze dosud najít na webových stránkách Velvyslanectví ČR v Kyjevě. Počínem trvalé hodnoty bylo vydání všech zásadních dokumentů k předválečné spolkové činnosti Čechů ve Lvově *Archiv spolku Česká beseda ve Lvově (1867–1936)/Архів товариства "Ческа бесєда" у Львові (1867–1937)*, Львів 2007. Pod Topinkovým vedením vyšel i první díl *Sborníku statí a dokumentů k dějinám česko-haličských vztahů* (*Збірник статей та документів до історії чесько-галицьких стосунків*, Львів 2007), do něž napsal čtyři ze

šesti zde publikovaných studií. Zabýval se v nich zvláště osobností etnografa Františka Řehoře a publikoval obsáhlý výbor z jeho korespondence s ukrajinským etnografem Volodymyrem Šuchevyčem; je zde i ukrajinská verze jeho studie o českých vojenských hudebnících v Haliči. Jen několik týdnů před svou smrtí představil ve Lvově svou poslední práci *Tomáš Masaryk a Ukrajinci* (*Томаш Масарук і українці*, Львів 2011), jež obsahuje přes dvě stě dokumentů – dopisů, memorand, žádostí aj., které před válkou zaslali Masarykovi ukrajinští představitelé. Dokládá to Topinkův soustavný zájem o Masarykův odkaz, vždyť z jeho iniciativy vyšly poprvé v roce 2002 v ukrajinštině i Čapkovy Hovory s TGM, byť ve zkrácené podobě (úplný překlad vyšel až letos). Po léta úporně avšak marně nabádal, aby se Masarykovi projevila úcta postavením důstojného pomníku v hlavním městě Ukrajiny.

Kdo měl to štěstí a poznal se s Evženem zblízka, jistě potvrdí ten nejdůležitější rozměr jeho osobnosti, který teď nejčastěji zaznívá ve zprávách o konci jeho životní poutě: výjimečnost jeho vlastností. Objevují se zde slova jako erudice, skromnost, síla charakteru, šlechtnost, rozhodnost, pečlivost, odpovědnost, elegance, доброта a láska k práci. Byl to prý okouzlující člověk, a skutečně uměl i kouzlit s kyvadélkem na niti, s nímž předpovídal budoucnost a zjišťoval skryté choroby. Rád jsem mu vozil odbornou literaturu k tomuto tématu a špatně tajil přátelské posměšky, které on velkoryse přehlížel. Ztratil jsem totiž důvěru ke kyvadélku hned poté, co se pochvalně vyjádřilo o úrovni mých znalostí jistého cizího jazyka, vím o tom své. Neměl jsem však důvod o něm pochybovat, když Evženovi předpovíдал dlouhý a zdravý život. Bohužel, i tentokrát se spletlo.

Smrt jej prý zastihla cestou do kostela svatého Michala na první ze Zelených svátků, jak ve Lvově říkají svátkům svatodušním, dopoledne 12. června 2011 (pravoslavným i západním křesťanům letos vyšly Velikonoce ve stejnou dobu). Byl pochován 15. června 2011 na Lyčakivském hřbitově ve Lvově. Čest jeho památce.

Mečislav Borák